

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 33, Issue 1, No.85, Spring 2022, pp. 111-132

Received: 12.10.2020 Accepted: 04.08.2021

Research Paper

Investigating the Generality of Family Economic Management Methods in Mashhad and its Effective Factors

Raha Shekofte

PhD in Sociology, Department of Literature, Faculty of Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran
rshekofte78@gmail.com

Hossein Mirzaei*

Assistant Professor of Social Sciences, Department of Literature, Faculty of Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran
hmirzaei@um.ac.ir

Aliakbar Majdi

Assistant professor of Social Sciences, Department of Literature, Faculty of Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran
majdi@um.ac.ir

Introduction

An individual grows up in a family and becomes sociable in terms of behavior and economic action. It means that the person adopts the same style as his or her parents in the family. If the consumption pattern of the family is incorrect, the same method is reproduced and passed on to the next generations. The consumption pattern in the society is greatly influenced by the consumption pattern in the family. In other words, in addition to government policies and the economic structure of the society, families also play an important role in maintaining an inappropriate consumption pattern in the society, so proper economic management in the family can improve the consumption pattern at the family level (Asghari, 2014) and then at the community level. Therefore, the main question of the present study is: How common are each of the economic management styles among Mashhad families, and what factors could affect it?

Materials and Methods

The survey method was used in this study. The data collection tool was a questionnaire. The statistical population of the present study was all of the head households who lived in Mashhad in 2019. In this study, the sample size was estimated by Cochran's formula and finally based on which 369 people were selected.

Discussion of Results and Conclusions

Research findings showed that 54 percent of cases have adopted the rational style in household economic management. The variables of the type of family relationship, education level, economic status, cultural status, social status, and social class had a positive and significant relationship with family economic management style. The results also showed that with the more democratic relations of members within the family and the increase in the education of the head of the family, the management becomes more rational. Also, the results also showed that families with better social,

economic, cultural and social status had a more rational economic management style. Understanding within the family and joint consultation and decision-making provided a good opportunity for a family that had democratic relations leading to selecting more appropriate strategies for the family economic management. Families with more economic, social, and cultural status and, in Bourdieu's terms, more social, economic, and cultural capital do certainly better in managing the family's economic affairs.

Another important finding of this study was that families who were at the beginning of cohabitation had more rational management than families who were in the middle or end of their family life. According to the findings, young couples were more concerned with the future and were more forward-looking instead of desirable-looking. Certainly, the upbringing of children and their marriage, and at the same time the rising age of the family could bring about some changes in the economic management style of families, as at this stage families prefer to live in the present because with

* Corresponding author

Shekofteh, R., Mirzaei, H., & Majdi, A. (2022). Investigating the generality of family economic management methods in mashhad and its effective factors. *Journal of Applied Sociology*, 33(1), 111-132.

the addition of new plans and the entry of new people into the family, costs increase and the family can pay less attention to satisfaction. It is important to note that in Mashhad families, while democratic relations in the family had the highest average, technical and economic skills had the lowest average. The families had low financial or economic technical skills. This finding is somewhat consistent with a similar study in Tehran conducted by Dianti Dilami and Hanifezadeh on the level of financial literacy of Tehran families (Dianati Dilami & Hanifezadeh, 2015).

Finally, based on the results of path analysis, the most important variable is the number of household income sources, which is inversely related to the type of family economy management. This means more than one source of income in the family could lead the family management tend to have irrational styles. Therefore, resource mobilization without creating multi-governing relationships in the family can have an important effect on reforming the management model in families and increase the level of satisfaction in the family. This could be due to poor decision-making and empathetic participation in some families in coordinating the various financial resources that enter the family.

Keywords: Family, Household Economy, Household Economic Management, Household Life Cycle, Economic Status.

References:

- Abiri, Gh. (1997). Family economics: Traditional or modern. *Journal of News in Economy*, 67 (1), 43- 47 (In Persian).
- Afifi, T. D., Davis, S., Merrill, A. F., Coveleski, S., Denes, A., & Shahnazi, A. F. (2018). Couples' communication about financial uncertainty following the great recession and its association with stress, mental health and divorce proneness. *Journal of Family and Economic Issues*, 39 (2), 205-219.
- Afshari, Z. (2004). *Family economics*. Tehran: Center for Women and Family Affairs, Al-Zahra University (In Persian).
- Ahmadi, G., Emam Jomae, S., & Alizadeh Katanlouei, L. (2016). Contently analyzing the primary- school textbooks: Regarding the components of financial and economical literacy. *Journal of Research in Curriculum Planning*, 12 (47), 179-192 (In Persian).
- Alirezanejad, S., & Khakpoor, S. (2015). A gender analysis on spending and saving money among families in Tehran. *Journal of Women in Development and Politics*, 13 (2), 151-170 (In Persian).
- Alwani, S. M. (1995). *General management*. Tehran: Ney Publication (In Persian).
- Balali, E., & Jafari, R. (2015). Exploring economic behaviors of employed and unemployed women of Hamedan. *Journal of Women's Strategic Studies*, 17 (67), 157-203 (In Persian).
- Balali, E., Jafari, R., Pakseresht, S., & Isazadeh, S. (2013). Qualitative analysis of economic socialization patterns among children in Hamedan. *Quarterly Journal of Social Studies and Research in Iran*, 2 (3), 365-391 (In Persian).
- Daft, R. (1998). *Organization design*. Tehran: Cultural Research Center (In Persian).
- Dianati Dilami, Z., & Hanifezadeh, M. (2015). Financial literacy level of Tehran households and its determinant factors. *Journal of Financial Knowledge of Securities Analysis*, 8 (26), 115-139 (In Persian).
- Faizi, H. (2015). *The harms of family economics and ways out of it from the perspective of the Qur'an*. PhD Thesis, Qom: Qom University (In Persian).
- Fakhimi, F. (2000). *Organization and management*. Tehran: Mastan Publication (In Persian).
- Farzaneh, M. (2011). *Family economics*. Mazandaran: Mazandaran ACECR (In Persian).
- Ganjouie, A. A., & Nayezbadeh, Sh. (2014). The relationship between religious beliefs and Islamic financial literacy in master's degree students. *Journal of Financial Knowledge of Securities Analysis*, 7 (23), 45-55 (In Persian).
- Ghaffari Ashtiyani, P., Mozafari, A., & Alemojtaba, Z. (2014). Changes in consumer behavior in the wake of sanctions. *Journal of Marketing Management*, 9 (24), 1-17.
- Ghalmegh, K., Yaqub Nejad, A., & Fallah Shams, M. (2016). The impact of financial literacy on the behavioral biases of stock exchange investors. *Journal of Financial Management Perspective*, 6 (16), 75- 94 (in Persian).
- Himmelweit, S., Santos, C., Sevilla, A., & Sofer, C. (2013). Sharing of resources within the family and the economics of household decision making. *Journal of Marriage and Family*, 75 (3), 625-639.
- Ishaque, A., & Tufail, M. (2014). Influence of children on family purchase decision: Empirical evidence from Pakistan. *International Review of Management and Business Research*, 3 (1), 162-173.
- Izdiar, Z. (2015). *Presenting a model for measuring the financial literacy of employees of the railway transportation company using the fuzzy delphi method*. M.Sc. Thesis, Tehran: Faculty of management, Islamic Azad University, Central Tehran Branch (In Persian).
- Jafari, R., & Balali, E. (2016). Economic socialization and saving behavior among children. *Journal of Social Sciences*, 12 (2), 247-270 (In Persian).
- Jalilvand, A., & Rostami Noroozabad, M. (2018). Dynamics of investors' financial literacy, risk perceptions and emotions: Evidence from the Tehran stock exchange. *Journal of Investment Knowledge*, 7 (27), 141-170 (In Persian).
- Koc, E. (2004). The role of family members in the family holiday purchase decision-making process. *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, 5 (2), 85-102.
- Madani, S., & Vosoughi, M. (2014). Geology of woman saving concept. *Journal of Iranian Cultural Research*, 7 (2), 75-95 (In Persian).
- Mansoorfar, K. (2006). *Advanced statistical methods with computer programs*. Tehran: Tehran University Press (In Persian).
- Mintzberg, E., Alstrand, B., & Lampel, J. (2013). *Management is not what you think*. Translated by Masoud Karami and Seyed Ali Bani Jamali. Tehran: Mehraban Publication Institute (In Persian).
- MohammadShafiei, M., & MohammadShafiei, A. (2015). *Crisis and its management strategies*. The Second International Conference on Research in Science and Technology, Istanbul, Turkey (In Persian).
- Moreno-Herrero, D., Salas-Velasco, M., & Sánchez-Campillo, J. (2017). Individual pension plans in Spain: How expected change in future income and liquidity

- constraints shape the behavior of households. *Journal of Family and Economic Issues*, 38 (4), 596-613.
- Nemati, M., Tanhaee Moghaddam, R., & Moradi Basiri, A. (2016). *Family Economics in Islam*. Tehran: Imam Sadegh University (In Persian).
- Pourjabli, R., & Abdullahi, L. (2013). Study of social and cultural factors related to consumer preferences among Tabriz families. *Journal of Iranian Social Science Studies*, 10 (3), 50-70 (In Persian).
- Pumpin, M. (2009). *Behavioral financial knowledge and asset management*. Translated by Ahmad Badri. Tehran: Kayhan Publication (In Persian).
- Rahmani Nowruzabad, S., & Mohammadi, A. (2018). Consequences of financial literacy on investors' decisions and investment performance. *Journal of Financial Knowledge of Securities Analysis (Financial Studies)*, 12 (41), 113-123 (in Persian).
- Rezaei, A., & Shabani, M. (2014). A study of the comparative approach of Allameh Tabatabaei and parsens' perspectives on family management. *Journal of Knowledge*, 23 (202), 69-199 (In Persian).
- Rezaian, A. (1992). *Management principles*. Tehran: Samt Publication (In Persian).
- Robbins, S. (2018). *Theory of organization: Organizational structure and design*. Tehran: Saffar Publication (In Persian).
- Sadranabavi, R., Heydari Bigvand, D., Lotfalipour, M., & Siddiqh Orei, Gh. (2012). Sociological study of the reasons for saving and its methods among the people of Mashhad by the Grounded Theory. *Journal of Iranian Social Studies*, 4 (4), 62-83 (In Persian).
- Sarbaz, Z. (1999). *Family management skills*. Mashhad: Katban Publication (In Persian).
- SeyedJavadein, S. R., Samadi, M., & Naghdi, B. (2010). Study of the role of family members in the decision to buy durable consumer goods. *Journal of Business Management Quarterly*, 2 (7), 257-278 (In Persian).
- Shahraki, M., Behbudi, D., & Ghaderi, S. (2010). Investigation of the impact of household saving on investment and consumption in Iran (a CGE model). *Quarterly Journal of Quantitative Economics*, 7 (3), 67-94 (In Persian).
- Shekfteh, R., Mirzaei, H., Majdi, A., & Seddiqh Orei, Gh. (2020). Economic management styles of Mashhad families. *Journal of Economic and Developmental Sociology*, 8 (2), 311-331 (In Persian).
- Simon, H. A. (1990). Invariants of human behavior. *Annual Review of Psychology*, 41 (1), 1-20.
- Toghyani, M., & Moradi Basiri, A. (2016). The conventional model of financial literacy education, a critical analysis from the Islamic economics perspective. *Islamic Economics Studies Bi-Quarterly Journal*, 8 (2), 227-260 (In Persian).
- Wang, K. C., Hsieh, A. T., Yeh, Y. C., & Tsai, C. W. (2004). Who is the decision-maker: The parents or the child in group package tours?. *Journal of Tourism Management*, 25 (2), 183-194.
- Zandi, A. (2015). *Study of the relationship between financial literacy and stock market participation and savings behavior*. M.Sc. Thesis, Payame Noor University (In Persian).

<http://dx.doi.org/10.22108/jas.2021.125158.1989>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1401.33.1.1.4>

مقاله پژوهشی

بررسی عمومیت شیوه‌های مدیریت اقتصادی خانواده در مشهد و عوامل مؤثر بر آن

رها شکفته، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

rshekoft78@gmail.com

حسین میرزایی* ، استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

hmirzaei@um.ac.ir

علی اکبر مجدی، استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

majdi@um.ac.ir

چکیده

چگونگی اداره امور خانواده دغدغه بسیاری از افراد جامعه است؛ در واقع، مدیریت مناسب اقتصاد خانواده مهارتی است که افراد تلاش می‌کنند بدان دست یابند. این موضوع نیز مانند سایر پدیده‌های انسانی - اجتماعی به عوامل گوناگونی مرتبط است و بین خانواده‌ها به اشکال متفاوتی ظاهر می‌شود. در مقاله حاضر دو هدف اساسی در نظر گرفته شده است؛ نخست شناسایی میزان عمومیت سبک‌های مختلف مدیریت اقتصادی خانواده و دوم عوامل مرتبط با انتخاب این سبک‌ها بین خانواده‌های مشهدی. روش پژوهش استفاده شده، پیمایش و ابزار آن، پرسش‌نامه است. جامعه آماری، همه سرپرستان خانوار ساکن در شهر مشهد در سال ۱۳۹۸ است. حجم نمونه با فرمول کوکران برآورد شد و در مجموع ۳۶۹ نفر بررسی شدند. براساس شاخص‌های این پژوهش، بیش از نیمی از خانواده‌های مشهدی (۵۴ درصد) در مدیریت اقتصادی خانواده خود عقلانی عمل می‌کنند. متغیرهای نوع روابط در خانواده، تحصیلات سرپرست خانواده، وضعیت اقتصادی، وضعیت فرهنگی، وضعیت اجتماعی و طبقه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری با سبک مدیریت اقتصادی خانواده دارند. براساس نتایج تحلیل مسیر، مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار، تعداد منابع درآمدی خانواده‌ها بوده است؛ به این معنا که در صورتی که بیش از یک نفر در خانواده درآمد داشته باشد، مدیریت خانواده به سمت سبک‌های غیرعقلانی گرایش پیدا می‌کند؛ از این رو، بسیج منابع (پرهیز از تکروری‌های اقتصادی) بدون ایجاد روابط چندحاکمیتی در خانواده می‌تواند تأثیر مهمی در اصلاح الگوی مدیریت در خانواده‌ها داشته باشد و سطح مطلوبیت و رضایتمندی را در خانواده‌ها افزایش دهد.

واژه‌های کلیدی: خانواده، اقتصاد خانواده، مدیریت اقتصاد خانواده، چرخه زندگی خانواده، وضعیت اقتصادی

* نویسنده مسؤل

شکفته، ر؛ میرزایی، ح. و مجدی، ع. (۱۴۰۱). «بررسی عمومیت شیوه‌های مدیریت اقتصادی خانواده در مشهد و عوامل مؤثر بر آن». نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳(۱): ۱۱۱-۱۳۲.

مقدمه و بیان مسئله

از دیدگاه اقتصاد، خانواده‌ها صاحبان عوامل تولید و یا صاحبان سرمایه دانسته می‌شوند و آنچه در اقتصاد تولید می‌شود، به وسیله نیروی کاری صورت می‌گیرد که از خانواده به بازار کار عرضه می‌شود. از سوی دیگر، خانواده را می‌توان یک سازمان اجتماعی در نظر گرفت که در جهت پیشبرد اهدافش به مدیر و مدیریت فعالیت‌ها و منابع نیاز دارد. مدیریت اقتصادی خانواده را می‌توان تصمیم‌گیری در جهت چگونگی سازماندهی و مدیریت منابع خانه تعریف کرد (افشاری، ۱۳۸۳). مدیریت صحیح می‌تواند از یک خانواده کم‌درآمد، خانواده بانشاط و راضی بسازد و برعکس، مدیریت ناکارآمد می‌تواند یک خانواده با درآمد بالا را به افرادی ناراضی و ناخشنود تبدیل کند که به هدف خود یعنی مطلوبیت نرسیده‌اند. مدیریت مستحکم و درست، خانواده سالم را می‌سازد و ایجاد مطلوبیت و رضایتمندی، روابط را در خانواده پایدارتر می‌کند.

خانواده‌ای که فرد در آن بزرگ شده است، از لحاظ رفتار و کنش اقتصادی وی را جامعه‌پذیر می‌کند؛ یعنی فرد همان شیوه‌ای را در پیش می‌گیرد که والدینش در خانواده به کار گرفته بودند. اگر الگوی مصرف خانواده نادرست باشد، همین شیوه بازتولید و به نسل‌های بعدی منتقل می‌شود. به علاوه، بدیهی است الگوی مصرف در جامعه تا حد زیادی از الگوی مصرف در خانواده تأثیر می‌گیرد؛ به عبارت دیگر، علاوه بر سیاست‌های دولتی و ساختار اقتصادی جامعه، خانواده‌ها نیز نقش بسزایی در استمرار الگوی نامناسب مصرف در جامعه دارند؛ بنابراین، مدیریت صحیح اقتصادی در خانواده می‌تواند سبب اصلاح الگوی مصرف در سطح خانواده (اصغری، ۱۳۹۳) و پس از آن در سطح جامعه شود. با وجود اهمیت موضوع، شاهد ضعف پژوهش‌های جامعه‌شناختی در این زمینه نیز هستیم (شکفته و همکاران، ۱۳۹۸)؛ بنابراین، شناسایی میزان گرایش خانواده‌ها به هریک از سبک‌های مدیریت، می‌تواند شناختی از جامعه را به دست دهد تا براساس آن زمینه

پژوهش‌های بعدی با هدف اصلاح الگوهای مدیریتی در خانواده و در نهایت جامعه فراهم شود. با توجه به موارد گفته‌شده سؤال اصلی پژوهش حاضر این است: میزان عمومیت سبک‌های مدیریت اقتصاد بین خانواده‌های مشهدی به چه میزان است و عوامل مؤثر بر آن کدام‌اند؟

مبانی نظری و تجربی

در بررسی متون مربوط به این حوزه مشخص می‌شود که تعاریف مختلفی از مدیریت اقتصادی خانواده و اهداف آن ارائه شده است. رضایی و شعبانی (۱۳۹۳) معتقدند مدیریت خانواده، دانش و هنر، هماهنگی اعضای خانواده و استفاده بهینه از منابع خانوادگی (باورها، اعتقادات، سرمایه انسانی و مالی، عاطفی و احساس) برای رسیدن به اهداف در دوره زمانی معین است. به باور افشاری (۱۳۸۳) مدیریت اقتصادی خانواده، تصمیم‌گیری در جهت چگونگی سازماندهی و مدیریت منابع خانه است. در اقتصاد خانواده به جنبه‌های مهم و کاربردی مدیریت اقتصادی خانواده توجه می‌شود تا فرد با بسیج منابع و امکانات خانواده در چارچوب مصالح اقتصادی، توانایی سازماندهی و برنامه‌ریزی، کنترل و هدایت مالی و اقتصادی امور خانواده را با هدف تأمین آسایش مادی و معنوی اعضای خانواده کسب کند (فرزانه، ۱۳۹۰: ۱۳). در جای دیگر گفته شده است که هدف اصلی در خانواده رسیدن به مطلوبیت است (عبیری، ۱۳۷۶: ۴۵). اقتصاد خانواده می‌کوشد مسائل اقتصادی خانواده را ارزیابی کند. نظام اقتصاد خانواده باید به گونه‌ای تکوین یابد که بتواند نیازهای افراد خانواده را که همواره در حال گسترش است، پاسخ بگوید (افشاری، ۱۳۸۳).

مرور این تعاریف نشان می‌دهد مدیریت اقتصادی خانواده، مفهوم چندبعدی و پیچیده‌ای است و علوم مختلف اجتماعی از جمله اقتصاد، جامعه‌شناسی، مدیریت و ... به آن توجه کرده‌اند. هر یک از تعاریف موجود، بخشی از این مفهوم کلان را مدنظر دارند. در این پژوهش تلاش شده است با در نظر داشتن تعاریف موجود، تعریف جامع‌تری از این

مفهوم ارائه شود. بر این اساس، مدیریت اقتصادی خانواده در این پژوهش عبارت است از:

استفاده عقلانی (رضاییان، ۱۳۹۵: ۷۰؛ الوانی، ۱۳۷۴)، صحیح (سرباز، ۱۳۷۹؛ نعمتی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۰)، متعادل (فیضی، ۱۳۹۴: ۱۲)، آینده‌نگرانه آگاهانه (رضاییان، ۱۳۹۵: ۱۷۴) و هوشمندانه (زند، ۱۳۹۴؛ فخمی، ۱۳۷۹: ۱۴۵) از منابع مادی (افشاری، ۱۳۸۳)، (فرزانه، ۱۳۹۰: ۱۳؛ فیضی، ۱۳۹۴: ۹) و غیرمادی (رضاییان، ۱۳۹۵: ۱۷۴؛ میتزبرگ و همکاران، ۱۳۹۲؛ رضایی و شعبانی، ۱۳۹۳: ۱۲۰؛ افشاری، ۱۳۸۳) با هدف رسیدن به بالاترین سطح مطلوبیت اعضای خانواده (افشاری، ۱۳۸۳) در مواقع عادی و بحرانی. با توجه به تعریف ارائه شده، ابعاد مدیریت اقتصاد خانواده عبارت‌اند از: بسیج منابع مادی، بسیج منابع معنوی (مهارت انسانی)، مطلوبیت، آینده‌گرایی، مدیریت بحران، تعادل در دخل و خرج و عادات مالی و مهارت نظری.

افشاری (۱۳۸۳) منابع معنوی یا غیرمادی را اعضای خانواده و توانمندی‌های آنها می‌داند. استفاده از توانایی اعضا در مدیریت خانواده و آگاهی از نیازهای آنان، مراد و گفتگو با آنها و حفظ روابط صمیمانه با اعضای خانواده از مواردی است که می‌تواند مهارت انسانی مدیر خانواده را نشان دهد. میشل ام پومپین، انواع سوگیری‌های رفتاری را ارائه کرده است که افراد را از رفتار عقلانی دور می‌کنند. برخی از این سوگیری‌ها، در این بررسی به‌منزله عادات مالی بررسی شده است. عادات مالی می‌تواند یکی از ابعاد مدیریت اقتصادی خانواده باشد؛ زیرا طبق نظریه انتخاب عقلانی محدود و نظریه سوگیری رفتاری پومپین، هرچه افراد در این سوگیری‌ها (عادات) غرق باشند، بیشتر از مدیریت عقلانی در خانواده فاصله می‌گیرند (پمپین، ۱۳۸۸). سرباز (۱۳۷۹) نیز عادات مالی را رفتارهای مالی تکرارشونده می‌داند که سبب می‌شوند کنشگر در سایر رفتارهای مالی بدون توجه و تفکر طبق عادت عمل کند، هرچند صحیح نباشد.

هدف اصلی در خانواده، رسیدن به مطلوبیت است. نظام اقتصادی خانواده باید به‌گونه‌ای تکوین یابد که بتواند نیازهای

افراد خانواده را که همواره در حال گسترش است، پاسخ بگوید. مطلوبیت خانواده در رضایت اعضای خانواده است و این رضایت در بهترین حالت زمانی حاصل می‌شود که بهترین پاسخ به خواسته‌ها و نیازهای اقتصادی تمام اعضا داده شود (عبیری، ۱۳۷۶). مطلوبیت در این پژوهش با سلسله‌مراتب نیازهای مازلو پیوند دارد. از این نگاه، منظور از مطلوبیت توجه‌داشتن به نیازهای ثانویه علاوه بر نیازهای اولیه و فیزیولوژی است (شکفته و همکاران، ۱۳۹۸). مدیریت بحران، تلاش نظام‌یافته به‌وسیله اعضای سازمان همراه با ذی‌نفعان خارج از سازمان، در جهت پیشگیری از بحران‌ها و یا مدیریت اثربخش آن در زمان وقوع است؛ بنابراین، مدیریت بحران بر ضرورت پیش‌بینی منظم و کسب آمادگی برای رویارویی با آن دسته از مسائل داخلی و خارجی تأکید دارد که به‌طور جدی، شهرت، سودآوری و یا زندگی را تهدید می‌کنند (محمدشفیعی و محمدشفیعی، ۱۳۹۴).

درباره عوامل مهم مؤثر بر نحوه مدیریت خانواده به‌ویژه اقتصاد خانواده به نظریه‌های مختلفی می‌توان اشاره کرد. یکی از مهم‌ترین این متغیرها، چگونگی رابطه بین اعضا و ساخت قدرت درون نهاد خانواده است. مطابق دیدگاه بلاد و ولف با عنوان «تئوری منابع»، هرچه منابعی که شخص در اختیار دارد بیشتر باشد، از قدرت بیشتری نیز برخوردار است. براساس این نظریه فرض می‌شود که سطح تحصیلات، درآمد، پایگاه شغلی، سن و طول مدت ازدواج از متغیرهایی هستند که بر توزیع قدرت و در نتیجه، تصمیم‌گیرهای اقتصادی در خانواده تأثیر می‌گذارند. یافته‌ها درباره عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر ساخت قدرت در خانواده‌های کشورهای صنعتی نظیر آلمان، فنلاند، دانمارک، فرانسه و ژاپن نشان‌دهنده تأیید نظریه منابع بوده. در این جوامع، پایگاه شوهر رابطه مثبتی با قدرت او در خانواده داشت. از طرفی، اشتغال زنان نیز سبب افزایش قدرت آنها در خانواده می‌شود (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۱). واقعیت آن است که هر چقدر منابع مادی و غیرمادی خانواده در اختیار یک نفر باشد، قدرت بیشتری نیز در چگونگی مدیریت اقتصاد خانواده خواهد داشت (منصوریان و همکاران،

(۱۳۸۸).

نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی معتقدند افراد توانایی‌ها و استعداد‌های متفاوتی دارند که هر کدام یک منبع به حساب می‌آیند. سرمایه‌ها قابلیت تبدیل به همدیگر را دارند. کار انواع سرمایه این است که جایگاه کنشگر را در جامعه و فضای اجتماعی تعیین کنند. براساس نظریه بورديو، سرمایه اقتصادی از انواع خیلی مهم و بنیادی سرمایه است. از نظر او، سرمایه اقتصادی از تمام انواع سرمایه مهم‌تر و در واقع، شکل مسلط و برتر است. یکی از اساسی‌ترین شاخص‌های سرمایه فرهنگی، دانش یا تحصیلات است. افراد دارای تحصیلات عالی، می‌توانند با استفاده از آن و با سرمایه اقتصادی شبکه روابط اجتماعی خانواده، به موقعیت‌های اجتماعی بالاتر دست یابند و از موقعیت و قدرت خود، برای افزایش سرمایه اقتصادی و اجتماعی استفاده و در نتیجه، طبقه اجتماعی خود را بازتولید کنند؛ بنابراین، سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با یکدیگر رابطه مثبت و جایگزینی دارند که هر یک موجب دستیابی به دیگری می‌شود. در مجموع، نظریه سرمایه‌های اجتماعی با تحصیلات زن موافق است؛ چون با بالاتر رفتن سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی (درآمد) نیز بالا می‌رود و با بالاتر رفتن هر دوی اینها با توجه به تأثیرگذاری سرمایه‌ها بر همدیگر، سرمایه اجتماعی (مناسبات دوستی و همکاری) بهتری در خانواده ایجاد می‌شود (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۶). در واقع، سرمایه، منبع عمومیت‌یافته‌ای است که می‌تواند به شکل پولی و غیرپولی و ملموس و غیرملموس وجود داشته باشد (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲).

با توجه به اینکه تعداد منابع در خانواده می‌تواند نوع مدیریت را در آن تغییر دهد، مؤلفه‌های این مفهوم نیز چون سطح تحصیلات، درآمد، پایگاه شغلی، سن، طول مدت ازدواج، سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌توانند در این زمینه مؤثر باشند.

براساس نظریه منابع می‌توان گفت کسانی که سهم بیشتری در درآمد خانواده دارند، تأثیر بیشتری نیز بر تصمیمات

خانواده دارند. از این منظر خانواده‌ها به انواعی تقسیم می‌شوند. بعضی خانواده‌ها تک‌منبعی هستند؛ یعنی یک نفر تولیدکننده است و بقیه مصرف‌کننده‌اند. بعضی خانواده‌ها دو یا چندمنبعی‌اند؛ یعنی علاوه بر پدر، مادر یا یکی از فرزندان نیز در تولید درآمد سهیم‌اند.

هامیلوت و سانتوس^۱ (۲۰۱۳) با الگوگرفتن از بیکر، سه نوع رابطه را در خانواده معرفی می‌کنند: دسته اول خانواده‌های دارای مدیریت واحدند که مدیریت در آنها از نوع پدرسالارانه است. در این حالت، حتی اگر افراد دیگری هم در تأمین منابع خانواده نقش داشته باشند، در تصمیم‌گیری برای مصرف نقشی ندارند. در خانواده نوع دوم، شاهد چانه‌زنی اعضای خانواده هستیم؛ در این نوع خانواده، اعضای خانواده به نسبت نقشی که در تأمین منابع دارند و یا حتی نقشی هم ندارند، به دنبال رسیدن به اهداف شخصی خود هستند. همان گونه که گفته شد، گرچه خانواده را می‌توان یک بنگاه اقتصادی دانست، اعضایی دارد که برخلاف دیگر بنگاه‌های اقتصادی تنها به دنبال منافع شخصی خود نیستند و ممکن است به نفع یکدیگر از منافع خود چشم‌پوشی کنند (افشاری، ۱۳۸۳). بر این اساس، نوع سوم خانواده که الگوهای جمعی یا مشارکتی نام دارند، شکل می‌گیرد. در این دسته از خانواده‌ها تصمیم‌گیری دموکراتیک و مشارکتی امر پذیرفته‌شده‌ای است و مدیر خانواده نظر همه اعضای خانواده را در مصرف منابع در نظر دارد. به نسبت اینکه خانواده‌ها چه نوعی از روابط اقتصادی را بین اعضای خود برگزیده باشند، احتمالاً مدیریت متفاوتی را در اقتصاد خانواده تجربه خواهند کرد.

مطابق با چرخه زندگی سازمان (رایبیز، ۱۳۹۸)، زندگی خانوادگی را از لحاظ اقتصادی می‌توان دارای سه چرخه دانست: چرخه اول، مرحله‌ای است که اعضای خانواده زندگی مشترک خود را آغاز کرده‌اند. در این مرحله، هدف خانواده مشخص شده است، اعضا ساعت‌های طولانی را صرف یکدیگر کرده‌اند و خود را برای وارد کردن عضو جدید

^۱ Himmelweit & Santos

خانواده در تصمیم برای خرید کالای مصرفی بادوام» دریافت که اشتغال زنان بر میزان اثرگذاری آنها بر تصمیمات اقتصادی خانواده اثر ندارد. همچنین متغیرهای سن فرزندان، سطح تحصیلات اعضای خانواده، سطح درآمد، قدمت خانواده و سن والدین بر تصمیم‌گیری جمعی مؤثرند.

پورجلی و عبداللهی (۱۳۹۰) در پژوهش «عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با ترجیحات مصرفی در بین خانواده‌های شهر تبریز» دریافت که بین ترجیحات مصرفی و سن رابطه معنی‌داری وجود ندارد؛ با این حال، رابطه بین ترجیحات مصرفی و پایگاه اقتصادی و تبلیغات رسانه‌های جمعی معنی‌دار است.

صدرنبوی و همکاران (۱۳۹۰) در مطالعه «پس‌انداز و شیوه‌های آن در مشهد» دریافتند که بیشتر افراد بررسی شده دارای نگاه مصرفی هستند و این امر به پس‌اندازهای استوار و بادوام میدان بروز نمی‌دهد و سرمایه‌گذاری‌های آنها برای دوران پیری نیز از نوعی است که قابلیت استمرار بین‌نسلی ندارد.

ایشاکو و توفیل^۳ (۲۰۱۴) در پژوهش خود در پاکستان نشان دادند فرزندان تأثیر زیادی (حدود ۴۰ درصد) بر تصمیم‌گیری‌های مربوط به خرید در خانواده دارند و عوامل مؤثر بر افزایش تأثیرگذاری فرزندان بر تصمیمات والدین عبارتند از: انفجار رسانه‌ای، احساس گناه والدین، زندگی شهری، فیلم و فضای مجازی.

دیانتی‌دیلیمه و حنیفه‌زاده (۱۳۹۴)، در بررسی سطح سواد مالی خانواده‌های تهرانی، به نقش عواملی چون سن، جنس (به نفع مردان)، میزان تحصیلات، میزان درآمد، رشته تحصیلی، انباشت سرمایه و محل سکونت بر سواد مالی پی بردند.

جعفری و بلالی (۱۳۹۵) در پژوهش خود در همدان دریافتند که زنان شاغل پول را برطرف‌کننده نیاز و زنان غیرشاغل آن را وسیله رفاه در نظر می‌گیرند و هر دو گروه برای مدیریت بهینه مصرف پول به پس‌انداز روی می‌آورند.

(فرزند) آماده می‌کنند. در چرخه دوم اعضای جدید به خانواده اضافه می‌شوند و با افزایش اعضا، پست‌های قدرتی و سلسله‌مراتبی در خانواده شکل می‌گیرد (پدر، مادر، فرزندان). در این مرحله، اعضای خانواده بیش از پیش نیاز به یک مدیر مقتدر برای پیشبرد اهداف خانواده را احساس می‌کنند. چرخه سوم با ازدواج فرزندان و اضافه شدن اعضای جدید مانند عروس، داماد و نوه‌ها در خانواده شکل می‌گیرد. در این مرحله نقش‌های جدید و پیچیده‌تر مانند مادرزن، پدرزن، داماد و عروس پدید می‌آیند و هزینه‌های جدیدی نیز به خانواده تحمیل می‌شود. اینجاست که شرایط و جایگاه اجتماعی افراد در نهاد خانواده دچار تغییراتی می‌شود و در عین حال، نیاز به مدیریت امور اقتصادی خانواده به شکل دیگری است؛ بنابراین، اینکه خانواده در کدام مرحله زندگی خود باشد، سبک مدیریت اقتصادی متفاوتی را ضروری می‌کند.

علاوه بر نظریه‌های موجود، پژوهشگران مختلفی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع اقتصاد در نهاد خانواده پرداخته‌اند که توجه به آنها می‌تواند در تبیین عوامل مؤثر بر مدیریت اقتصادی خانواده و استخراج فرضیه‌ها ما را یاری کند. ونگ و همکاران^۱ (۲۰۰۴) در مقاله «چه کسی در تورهای گروهی تصمیم می‌گیرد»، نشان دادند در خانواده‌ها گرایش به تصمیم‌گیری مشترک در مرحله شناسایی نیاز و در مراحل گردآوری اطلاعات وجود دارد.

کوک^۲ (۲۰۰۴) در بررسی نقش اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌های مربوط به تعطیلات دریافتند که فرزندان تأثیر بسزایی در این زمینه دارند؛ به عبارت دیگر، تعطیلات قلمرو فرزندان به شمار می‌رود؛ البته فرزندان در سنین مختلف در این تصمیم‌گیری به مواردی چون مقصد، زمان و هزینه هم توجه می‌کنند. پدر خانواده هم با توجه به تجربه و سال‌های زندگی مشترک در این زمینه اثرگذاری بیشتری دارد. تحصیلات مرد می‌تواند به تأثیر فرزندان غلبه کند.

سیدجوادین و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه «نقش اعضای

^۱ Wang et al.

^۲ Koc

^۳ Ishaque & Tufail

تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خانواده اشاره شده است. به‌طور کلی، می‌توان گفت بیشتر پژوهشگران به یک یا دو بعد از رفتار اقتصادی خانواده‌ها توجه و به بررسی روابط ساده و دومتغیره اکتفا کرده‌اند؛ در واقع، بیش از اینکه به موضوع مدیریت اقتصادی خانواده به‌منزله متغیر جامع و کلان با ابعاد و شاخص‌های گوناگون نگریسته شود، برخی از ابعاد این موضوع پیچیده و چندلایه با عنوان مدیریت اقتصادی بررسی شده است که یقیناً سبب درک ناقص از این موضوع می‌شود. نکته دیگر اینکه بیشتر این پژوهش‌ها را پژوهشگران رشته اقتصاد انجام داده‌اند و موضوع، کمتر از منظر جامعه‌شناسی اقتصادی واکاوی شده است؛ بنابراین، در پژوهش حاضر تلاش شد از منظر جدیدی بدان توجه و میزان عمومیت سبک‌های مختلف مدیریت اقتصاد در خانواده‌های مشهدی و عوامل مؤثر بر انتخاب این سبک‌ها بررسی شود. فرضیه‌ها و الگوی پژوهش براساس مبانی نظری و تجربی بررسی و در ادامه آورده شده است:

بین نوع روابط در خانواده و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.

بین میزان قدمت خانواده و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.

بین سن سرپرست خانواده و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.

با افزایش تحصیلات سرپرست خانواده مدیریت اقتصادی خانواده عقلانی‌تر می‌شود.

مدیریت اقتصادی خانواده در طبقات اجتماعی مختلف متفاوت است.

سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین خانواده‌های با یک منبع درآمد و بیشتر از یک منبع متفاوت است.

سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین خانواده‌های با چرخه زندگی گوناگون متفاوت است.

سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین سرپرستان خانواده با مشاغل گوناگون متفاوت است.

همچنین مدیریت بهینه خرید در هر دو گروه مشترک است. با اینکه سازکارهای دو گروه با هم تفاوت دارد، وجه غالب نگرش اقتصادی در زنان شاغل تلاش‌گرایی و برای زنان غیرشاغل تقدیرگرایی است.

مورنو هیرو^۱ (2017) در مطالعه طرح‌های بازنشستگی در اسپانیا نشان داد مهم‌ترین موانع پس‌انداز برای بازنشستگی عبارت‌اند از: محدودیت‌های نقدینگی، سن پایین، محدودیت‌های اعتباری، ویژگی‌های رفتاری خانواده مانند نگرش به ریسک، وجودداشتن دانش مالی، وجودداشتن سواد محاسباتی، پایین‌بودن سطح تحصیلات رسمی، خوداشتغالی، جنسیت و ...

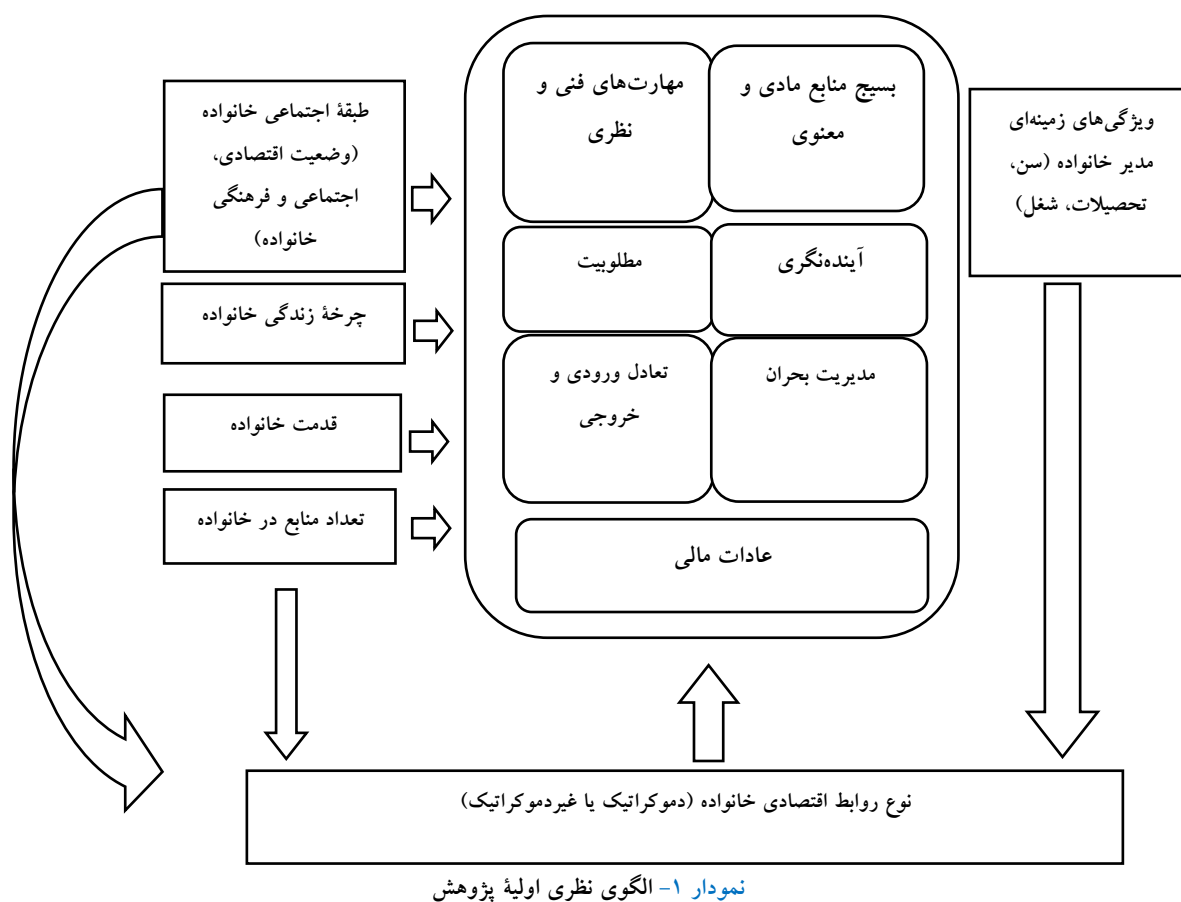
در مجموع، در بررسی پژوهش‌های پیشین مشخص شد قالمق و همکاران، ۱۳۹۵؛ گنجوی و نایب‌زاده، ۱۳۹۳؛ طغیانی و مرادی باصیری، ۱۳۹۵؛ رحمانی نوروزآباد و محمدی، ۱۳۹۸؛ جلیلود و رستمی نوروزآباد، ۱۳۹۷؛ دیانتی دیلمی و حنیفه‌زاده، ۱۳۹۴ و ایزدیار، ۱۳۹۴ بر بعد سواد مالی در مدیریت اقتصادی تأکید داشته‌اند.

در پژوهش‌های جعفری و بلالی، ۱۳۹۴؛ مدنی‌لواسانی و وثوقی، ۱۳۹۳؛ صدرنبوی و همکاران، ۱۳۹۰؛ علیرضائزاد و خاکپور، ۱۳۹۴؛ شهرکی و همکاران، ۱۳۸۹ و زندی، ۱۳۹۴ بر موضوع پس‌انداز تأکید شده است.

در بررسی عوامل مؤثر بر مدیریت اقتصادی در نهاد خانواده، پژوهشگران به متغیرهایی چون جامعه‌پذیری اقتصادی (بلالی و جعفری، ۱۳۹۳) و نگرش‌های اقتصادی (بلالی و جعفری، ۱۳۹۴) توجه کرده‌اند.

غفاری‌آشتیانی و همکاران، ۱۳۹۳ و پورجلی و عبداللهی، ۱۳۹۲ به ترجیحات مصرفی در خانواده‌ها توجه کرده‌اند و فیضی، ۱۳۹۴ به موضوع دینداری و رفتار اقتصادی پرداخته است.

در پژوهش‌های خارجی بررسی شده مانند مورنو هیرو (2017)، عفیفی (2017)، ایشاکو (2014) و کوک (2004) به نقش اعضای خانواده، فرزندان و تفاوت‌های زن و مرد در

The chart 1- Basic Theoretical Model of Research

روش پژوهش

رویکرد استفاده‌شده در این بررسی کمی و روش استفاده‌شده پیمایش است. جامعه آماری پژوهش، همه سرپرستان خانواده ساکن در شهر مشهد در سال ۱۳۹۸ بوده است. براساس آمار، سال ۱۳۹۵ تعداد خانواده‌های ساکن شهر مشهد ۹۱۴۱۴۸ بود که در ۱۳ منطقه شهری ساکن‌اند. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۳۶۹ نمونه تعیین شد. افراد با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب و بررسی شدند. این روش در مواقعی استفاده می‌شود که جمعیت در خوشه‌ها یا دسته‌های دارای برخی ویژگی‌های مشترک اما نامتجانس پراکنده‌اند؛ به عبارت دیگر، این نوع نمونه‌گیری زمانی به کار برده می‌شود که جمعیت بسیاری در منطقه وسیعی پراکنده‌اند و کل این جمعیت، به بخش‌های متعددی تقسیم و از هر کدام نمونه‌ای

به صورت تصادفی انتخاب می‌شود (والی‌من، ۱۳۸۹، ۷۷)؛ از این رو، ابتدا شهر مشهد به سه خوشه برخورداری، نیمه‌برخورداری و غیربرخورداری تقسیم و سپس در هر خوشه به نسبت جمعیت، چند محله به صورت تصادفی انتخاب و هر محله از روی نقشه بلوک‌بندی شد. بلوک‌های مربوط به هر محله نیز به صورت تصادفی براساس جمعیت آن بلوک انتخاب شد.

ابزار پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسش‌نامه محقق‌ساخته است. برای تعریف و شناسایی ابعاد مختلف متغیر وابسته پژوهش (مدیریت اقتصادی خانواده)، با انجام مطالعات اسنادی و انجام مصاحبه‌های اکتشافی، هشت بعد

جدول ۱- دسته‌بندی شاخص مدیریت اقتصادی خانواده

Table 1- Classification of family economic management index

میزان	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
پایین (غیرعقلانی همه‌جانبه)	۶۸	۱۸,۴	۱۸,۵	۱۸,۵
مقدار متوسط	۲۴۹	۶۷,۵	۶۷,۷	۸۶,۱
بالا (عقلانی همه‌جانبه)	۵۱	۱۳,۸	۱۳,۹	۱۰۰
بی‌جواب	۱	۰,۳	۱۰۰	۱۰۰
کل نمونه	۳۶۹	۱۰۰		

در جدول ۱ کسانی که کمترین نمره را از مجموع هشت بعد کسب کرده‌اند یعنی دسته اول غیرعقلانی همه‌جانبه و دسته سوم عقلانی همه‌جانبه نامگذاری شدند؛ اما دسته وسط که ممکن است روش‌های مدیریتی متفاوتی داشته باشند، بیشترین فراوانی را دارند. این افراد در جدول ۲ به دو دسته تقسیم شده‌اند.

جدول ۲- دسته‌بندی شاخص مدیریت اقتصادی خانواده

Table 2- Classification of family economic management index

میزان	فراوانی	درصد	درصد معتبر
پایین (مدیریت غیرعقلانی)	۱۳۹	۵۵,۸	۵۵,۸
بالا (مدیریت عقلانی)	۱۱۰	۴۴,۲	۴۴,۲
جمع	۲۴۹	۱۰۰	۱۰۰

در جدول ۲ افرادی که در مرحله اول در دسته وسط قرار داشتند، به‌طور جداگانه به دو دسته بالا و پایین تقسیم شدند. دسته بالا، مدیریت عقلایی و دسته پایین، مدیریت غیرعقلایی

برای مفهوم «مدیریت اقتصادی خانواده» استخراج شد. برای برآورد پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد؛ مقدار آلفای کرونباخ در تحلیل نهایی ۰,۷ بود و در ابعادی چون آینده‌نگری (۰,۷۵) و روابط دموکراتیک (۰,۷۳) بیش از ۰,۷ است که پایایی ابزار پژوهش را نشان می‌دهد. برای سنجش روایی پرسش‌نامه نیز از اعتبار صوری و مراجعه به داوران و کارشناسان صاحب صلاحیت بهره برده شد.

پرسش‌نامه ساخته شده ۹۶ سؤال داشت و طیف استفاده شده لیکرت بود. از این تعداد ۵ سؤال به بعد بسیج منابع مادی، ۶ سؤال به بعد بسیج منابع معنوی، ۶ سؤال به مهارت‌های فنی و نظری، ۶ سؤال به تعادل در دخل و خرج، ۱۰ سؤال به بعد مطلوبیت، ۱۱ سؤال به آینده‌نگری، ۶ سؤال به آمادگی برای بحران و ۱۲ سؤال به عادات مالی اختصاص یافت. بقیه سؤالات به متغیرهای مستقل و زمینه‌ای مربوط‌اند. متغیرهای مستقل پژوهش شامل طبقه اجتماعی، چرخه زندگی، قدمت خانواده، روابط در خانواده، تعداد منابع و مشخصات فردی بودند.

در تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Spss و آمار استنباطی شامل همبستگی پیرسون، تی تست، آزمون اف، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد. ذکر این نکته ضروری است که برای سنجش سبک‌های مدیریت اقتصادی خانواده به این روش عمل شد که با ترکیب ابعاد هشت‌گانه، متغیر سبک مدیریت اقتصادی خانواده ایجاد و با توجه به حداقل و حداکثر و همچنین میانگین به دست آمده^۱ و با تقسیم عدد دامنه بر ۳ و به دست آوردن عدد ۶,۱۱، این شاخص با استفاده از فرمان کدگذاری مجدد در نرم‌افزار spss به سه دسته کلی تقسیم شد که در جدول ۱ آورده شده است.

۱ کمترین نمره کسب شده از سوی مخاطب در شاخص مدیریت اقتصاد خانواده و در بازه ۸ تا ۴۰,۴۰ و بیشترین نمره ۲۲,۸ است. میانگین ۲۳,۴۸ و دامنه کمترین تا بیشترین نیز ۱۸,۳۵ است.

جدول ۴- توزیع پاسخگویان بر حسب سبک‌های مدیریت اقتصاد

خانواده

Table 4 - Distribution of individuals according to family economy management styles

سبک‌های مدیریت اقتصادی خانواده	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
عقلانی	۵۱	۱۳,۱۲	۱۳,۱۲	۱۳,۱۲
همه‌جانبه ^۴				
عقلانی مطلوبیت‌گرا	۷۸	۲۰,۲۰	۲۰,۲۰	۳۳,۳۲
عقلانی آینده‌گرا	۸۰	۲۰,۷۲	۲۰,۷۲	۵۴,۰۴
غیرعقلانی مطلوبیت‌گرا	۵۸	۱۵,۰۲	۱۵,۰۲	۶۹,۰۹
غیرعقلانی آینده‌گرا	۵۱	۱۳,۱۲	۱۳,۱۲	۸۲,۱۲
غیرعقلانی همه‌جانبه	۶۸	۱۷,۶۱	۱۷,۶۱	۱۰۰
جمع	۳۸۶	۱۰۰	۱۰۰	

نتایج نشان می‌دهد ۵۴,۴ درصد از افراد نمونه مدیریت عقلانی دارند و حدود ۴۳ درصد مدیریتشان غیرعقلانی است. بیشترین درصد به مدیریت عقلانی آینده‌گرا (۲۰,۷۲) و پس از آن به عقلانی مطلوبیت‌گرا (۲۰,۲۰) مربوط است.

یافته‌های پژوهش

با توجه به مباحث و الگوی نظری پژوهش، هشت بعد برای متغیر مدیریت اقتصادی خانواده شناسایی شد که همراه با میانگین

۴ با توجه به اینکه حد فاصل واقعی کمترین و بیشترین (۱۸,۳۵) مبنای دسته‌بندی مدیریت اقتصادی خانواده بود و نه حد فاصل حقیقی (۳۲)، نمونه با خودش مقایسه شده است؛ یعنی مدیریت عقلانی همه‌جانبه را کسانی دارند که نسبت به سایر افراد نمره بالاتری گرفته‌اند نه نسبت به نمره واقعی که اگر معیار دسته‌بندی تغییر کند، نتایج نیز متفاوت خواهد بود.

۵ همان‌طور که در جدول ۵ مشخص است، فراوانی کل بیش از حجم نمونه است؛ علت این است که تعدادی از افراد در این بررسی ممکن است همزمان در دو سبک قرار گرفته باشند (مثلاً هم عقلانی آینده‌گرا و هم عقلانی مطلوبیت‌گرا) و به همین دلیل دو بار شمارش شده باشند.

نامیده شد. این دو دسته افراد با متغیرهای دویبعدی مطلوبیت و آینده‌نگری در رابطه قرار داده و سایر سبک‌ها شناسایی شدند.^۱

سبک‌های مدیریت اقتصادی مطلوبیت‌گرا و آینده‌گرا

افراد دارای مدیریت عقلانی مطلوبیت‌گرا کسانی هستند که در شاخص مدیریت دوقطبی در دسته عقلانی و در شاخص مطلوبیت دوقطبی^۲ در دسته مطلوبیت‌گرا قرار گیرند. افراد دارای مدیریت عقلانی آینده‌گرا نیز کسانی هستند که در شاخص مدیریت دوقطبی در دسته عقلانی و در شاخص آینده‌گرایی در دسته آینده‌گرا قرار گیرند.^۳ جدول ۳ این تقاطع را نشان می‌دهد.

جدول ۳- سبک‌های مدیریت اقتصادی مطلوبیت‌گرا و آینده‌گرا**Table 3- Desirability-oriented and futuristic economic management style**

مدیریت عقلانی	مدیریت غیرعقلانی	مؤلفه‌های اصلی
۷۸	۵۸	فراوانی
۲۱,۱۳	۱۵,۷	درصد
۸۰	۵۱	فراوانی
۲۱,۶۸	۱۳,۸۲	درصد

حال براساس نتایج جداول ۱ تا ۳ می‌توان توزیع پاسخگویان را براساس سبک‌های مدیریت آنها در جدول ۴ نمایش داد.

۱ تا انتها هر جا از مدیریت عقلانی و غیرعقلانی سخن گفتیم، منظور همین دو دسته‌اند که در دسته‌بندی اولیه متغیر مدیریت اقتصادی در دسته متوسط قرار گرفتند و دوباره به دو دسته تقسیم شدند. یادآوری این نکته ضروری است که در آزمون‌ها نمره خام این متغیر یعنی شاخص کمی استفاده خواهد شد.

۲ منظور از شاخص مطلوبیت دوقطبی نیز همان شاخص کمی مطلوبیت است که باز به دو دسته بالا و پایین تقسیم شد و دسته پایین غیرمطلوبیت‌گرا و دسته بالا مطلوبیت‌گرا نامگذاری شد.

۳ منظور از شاخص آینده‌گرایی دوقطبی نیز همان شاخص کمی آینده‌گرایی است که به دو دسته بالا و پایین تقسیم شد و دسته پایین غیرآینده‌گرا و دسته بالا آینده‌گرا نامگذاری شد.

دوبه‌دوی متغیرها و پس از آن به تحلیل مسیر بین متغیرها از طریق رابطه رگرسیونی پرداخته می‌شود. در فرضیه‌های ۱ تا ۵ با متغیرهای کمی سروکار داریم. با توجه به نرمال‌بودن داده‌ها برای این فرضیه‌ها می‌توان از آزمون همبستگی پیرسون استفاده کرد. نتایج این آزمون در جدول ۵ نمایش داده شده است.

به‌دست‌آمده عبارت‌اند از: بسنج منابع مادی (۳،۲۷)، بسنج منابع معنوی (۳،۶۳)، مهارت‌های فنی و نظری (۲،۸۸)، تعادل در دخل و خرج (۳،۲۶)، مطلوبیت (۳،۱۳)، آینده‌نگری (۳،۳۴)، آمادگی برای بحران (۳،۰۸)، عادات مالی (مثبت) (۳،۲۹).

بررسی فرضیه‌های پژوهش

در این بخش ابتدا به بررسی فرضیه‌های پژوهش و رابطه

جدول ۵- بررسی نتایج آزمون‌های فرضیه اول تا پنجم

Table 5- Results of the first to fifth hypothesis tests

فرضیه	فرضیه‌های پژوهش	مقدار همبستگی پیرسون	سطح معناداری	تأیید فرضیه
۱	بین نوع روابط در خانواده و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.	۰،۲۱	۰،۰۰	بله
۲	بین میزان قدمت خانواده و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.	-۰،۱۳	۰،۰۱	بله
۳	بین سن سرپرست خانوار و مدیریت اقتصادی خانواده رابطه وجود دارد.	۰،۰۴	۰،۴	خیر
۴	با افزایش تحصیلات سرپرست خانوار مدیریت اقتصادی خانواده عقلانی‌تر می‌شود.	۰،۳۵	۰،۰۰	بله
۵	مدیریت اقتصادی خانواده در طبقات اجتماعی مختلف متفاوت است.	۰،۵۸	۰،۰۰	بله

فرضیه ششم: سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین خانواده‌های با یک منبع درآمد و بیشتر از یک منبع متفاوت است.

برای بررسی رابطه بین دو متغیر ذکرشده از آزمون T-TEST استفاده شد. در این آزمون، متغیر تعداد منابع، مستقل دوجهی (یک منبع، بیش از یک منبع) و متغیر مدیریت اقتصادی خانواده به‌صورت کمی در نظر گرفته شد. جدول ۶ علاوه بر نتیجه آزمون، تقاطع دوجهی متغیر منابع و مدیریت اقتصادی خانواده را نیز نشان می‌دهد.

این جدول نشان می‌دهد رابطه متغیرهای مستقل نوع روابط در خانواده (۰،۲۱)، تحصیلات سرپرست خانواده (۰،۳۵) و طبقه اجتماعی (۰،۵۸) با متغیر وابسته یعنی نوع مدیریت اقتصادی خانواده، مثبت و معنی‌دار بوده است. ازسوی دیگر، رابطه بین متغیر قدمت خانواده (-۰،۱۳) با متغیر وابسته معنی‌دار و منفی بوده است؛ به این معنا که هرچه قدمت خانواده بیشتر شود، مدیریت به میزان کمی به‌سمت غیرعقلانی سوق می‌یابد. همچنین سن سرپرست خانوار با متغیر وابسته رابطه معناداری ندارد.

جدول ۶- بررسی رابطه بین دو متغیر منابع و مدیریت اقتصادی در خانواده

Table 6- Relationship between resources and economic management in the family

مقدار آزمون	مقدار آزمون	میزان خطا	میزان خطا	آزمون مقایسه میانگین‌ها در دو نمونه مستقل
برابری واریانس‌ها (F)	نابرابری میانگین‌ها (T-test)	میزان خطا	میزان خطا	
۲،۹۸	۱۱،۴۵	۰،۰۸	۰،۰۰	جدول تقاطعی
مدیریت غیرعقلانی (%)	مدیریت عقلانی (%)	۲۴،۳	۷۵،۷	یک منبع
۶۸،۷	۳۱،۳			بیش از یک منبع

خانواده‌های با چرخه زندگی گوناگون متفاوت است. با توجه به اینکه متغیر چرخه زندگی خانواده یک متغیر اسمی سه‌مقوله‌ای است، از آزمون تحلیل واریانس استفاده شد.

براساس نتایج، خانواده‌های دارای یک و یا چند منبع درآمد، از لحاظ مدیریت اقتصادی با هم متفاوت‌اند. فرضیه هفتم: سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین

جدول ۷- بررسی رابطه چرخه زندگی و مدیریت اقتصادی خانواده

Table 7- A study of relationship between life cycle and family economic management

میانگین شاخص کمی مدیریت اقتصادی خانواده		متغیر مستقل
۲۵,۵۸		چرخه اول
۲۳,۵		چرخه دوم
۲۲,۷		چرخه سوم
۷,۱		مقدار آزمون F
۰,۰۰۱		میزان خطا
	تفاوت میانگین	آزمون تعقیبی شفه
میزان خطا		چرخه اول با دوم
۰,۰۰۹	۲,۲	چرخه اول با سوم
۰,۰۰۱	۲,۹	چرخه دوم با سوم
۰,۲	۰,۷	

اقتصادی خانواده تأثیر می‌گذارد. فرضیه هشتم: سبک مدیریت اقتصادی خانواده بین سرپرستان خانواده با مشاغل گوناگون متفاوت است. در بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس استفاده شد.

جدول ۸ نشان می‌دهد میانگین متغیر وابسته در سه گروه از خانواده‌ها که در چرخه‌های مختلف زندگی قرار دارند، متفاوت است. آزمون تعقیبی شفه نشان می‌دهد چرخه اول با چرخه دوم و سوم تفاوت معنادار دارد؛ اما چرخه‌های دوم و سوم با هم تفاوت آماری ندارند؛ به عبارت ساده‌تر، تولد فرزند یا فرزندان و خروج آنها با ازدواجشان بر مدیریت

جدول ۸- بررسی رابطه شغل سرپرست خانواده و مدیریت اقتصاد خانواده

Table 8- A study of the relationship between the job of the head of the family and family economic management

میانگین شاخص کمی مدیریت اقتصادی خانواده		متغیر مستقل
۲۲,۴		شغل رده پایین
۲۴,۳		شغل رده متوسط
۲۴,۷		شغل رده بالا
۱۷,۲		مقدار آزمون F
۰,۰۰		میزان خطا
	تفاوت میانگین	آزمون تعقیبی شفه
میزان خطا		مشاغل پایین با متوسط
۰,۰۰	۱,۹	مشاغل پایین با بالا
۰,۰۴	۲,۳	مشاغل متوسط و بالا
۰,۹	۰,۴	

اقتصادی خانواده تفاوت معنادار وجود دارد. آزمون تعقیبی

نتایج نشان داد بین سه رده شغلی از لحاظ نوع مدیریت

که ابتدا رابطه متغیرهای وابسته با متغیر مستقل با استفاده از رگرسیون شناسایی می‌شود که در قسمت قبل انجام شد. در مرحله دوم متغیر مستقلی که بیشترین تأثیر را بر وابسته داشته است، متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود و متغیرهایی که قبلاً معنی‌دار نبودند، از معادله خارج شدند و این فرایند تا رسیدن به آخرین متغیر ادامه داده می‌شود (منصورفر، ۱۳۸۵: ۲۳۴).

شفه نیز نشان می‌دهد مشاغل رده‌پایین با متوسط و بالا متفاوت‌اند؛ اما مشاغل متوسط با بالا تفاوتی ندارند. به‌طور خلاصه، براساس نتایج، هرچه رده شغلی بالاتر افزایش داشته است، مدیریت اقتصادی خانواده عقلانی‌تر شده است. یکی از راه‌هایی که می‌توان براساس آن آرایش متغیرها و مسیرهای تأثیر متغیرها را بر متغیر وابسته شناسایی کرد، استفاده از رگرسیون و سپس تحلیل مسیر است؛ بدین معنی

جدول ۹- ضرایب رگرسیون (متغیر وابسته مدیریت اقتصادی خانواده)

Table 9- Regression coefficients (dependent variable: family economic management)

مقدار خطا	ضرایب استاندارد شده		الگو
	Beta	Std. Error	
۰,۰۰		۱,۳۱	عرض از مبدأ
۰,۰۰۱	۰,۱۹	۰,۳۹۹	شاخص کمی وضعیت اجتماعی X1
۰,۰۰۲	۰,۱۱	۰,۲۵۷	شاخص کمی وضعیت فرهنگی X2
۰,۰۰۰	۰,۳۴	۰,۲۹۳	شاخص کمی وضعیت اقتصادی X3
۰,۰۰۰	-۰,۲۶۸	۰,۰۱۷	قدمت خانواده x4
۰,۸۱۲	-۰,۰۱۳	۰,۴۰۷	دارابودن فرزند متأهل X5
۰,۰۰۰	-۰,۴۵	۰,۲۴۵	نوع خانواده از نظر تعداد منابع X6
۰,۰۰۰	۰,۲۴	۰,۲۵۲	نوع روابط در خانواده X7
۰,۳۳۳	۰,۰۵	۰,۰۰۰	درآمد X8
۰,۹۵۶	-۰,۰۰۲	۰,۰۰۰	دارایی X9
۰,۷	۰,۰۳۷	۰,۰۵۲	تحصیلات همسر X10
۰,۹	۰,۰۵۰	۰,۰۴۷	تحصیلات پاسخگو X11
۱,۱	۰,۰۵۶	۰,۱۳	بعد خانوار X12

بنابراین، در مرحله دوم این متغیر به‌منزله متغیر وابسته در نظر گرفته و تأثیر متغیرهای دیگر بر آن سنجیده می‌شود.

بین متغیرهای مستقل، متغیر (نوع خانواده از نظر منابع) قوی‌ترین رابطه را با مدیریت اقتصادی خانواده داشته است؛

جدول ۱۰- ضرایب رگرسیون (متغیر وابسته: نوع خانواده از نظر تعداد منابع)

Table 10- Regression coefficients (dependent variable: family type in terms of number of sources)

مقدار خطا	ضرایب استاندارد شده		الگو
	Beta	Std. Error	
۰,۰۰۰		۰,۲۴	عرض از مبدأ
۰,۰۰۰	-۰,۲۱۴	۰,۰۵۹	شاخص کمی وضعیت اجتماعی X1
۰,۱۹	-۰,۰۷	۰,۰۵۷	شاخص کمی وضعیت فرهنگی X2
۰,۲۳	-۰,۰۶۸	۰,۰۴	شاخص کمی وضعیت اقتصادی X3
۰,۰۵	-۰,۱	۰,۰۰۲	قدمت خانواده x4
۰,۰۵	۰,۱	۰,۰۵۷	نوع روابط در خانواده X7

بالاترین بتا را دارد.

این جدول نشان می‌دهد متغیر بعدی که قرار است متغیر وابسته در نظر گرفته شود، متغیر وضعیت اجتماعی است که

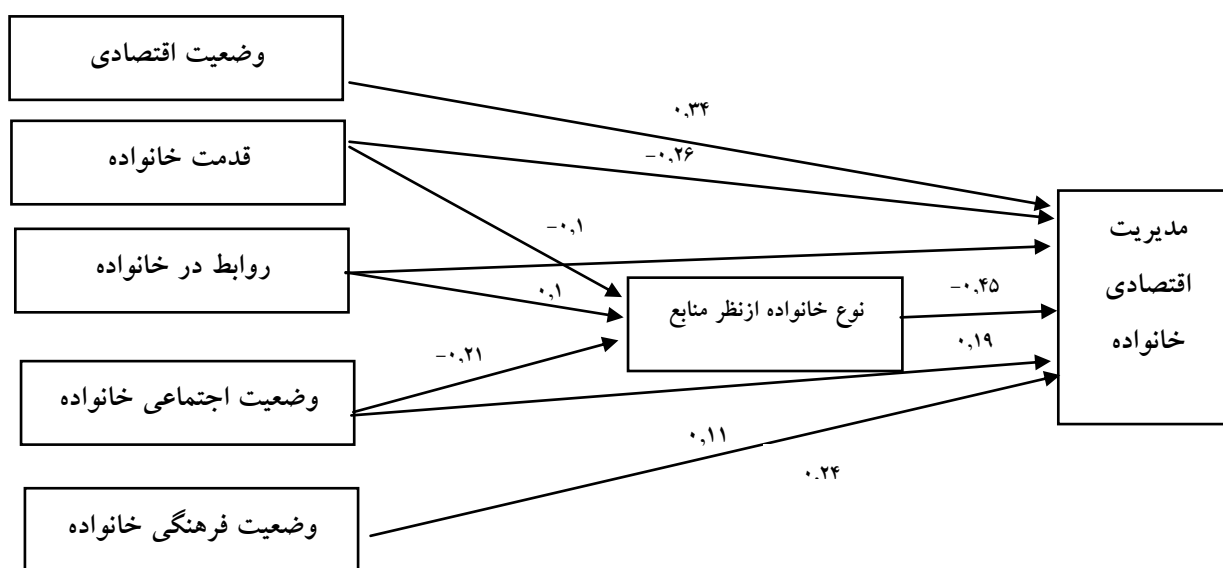
جدول ۱۱- ضرایب رگرسیون (متغیر وابسته: وضعیت اجتماعی)

Table 11- Regression coefficients (dependent variable: social status)

الگو	ضرایب استاندارد نشده	ضرایب استاندارد شده	مقدار خطا
	B	Std. Error	Beta
عرض از مبدأ			
x4	-۰,۰۰۲	۰,۰۰۲	-۰,۰۵
X7	۰,۰۵	۰,۰۵	۰,۰۴

نشان می‌دهد متغیرها از چه مسیری بر متغیر وابسته که مدیریت اقتصادی خانواده است، تأثیر می‌گذارند.

حالا با توجه به نتایج جدول می‌توان فرایند رگرسیون را متوقف کرد و به تحلیل مسیر متغیرها پرداخت. نمودار زیر

نمودار ۲- تحلیل مسیر متغیرهای مؤثر بر مدیریت اقتصادی خانواده

The Chart 3- Path Analysis Variables Affecting Family Economic Management

نتیجه

بررسی شد. در مرحله نخست با توجه به مباحث و الگوی نظری پژوهش، ابعاد هشت‌گانه‌ای برای متغیر مدیریت اقتصادی خانواده تعیین و با ترکیب این ابعاد، متغیر سبک مدیریت اقتصادی خانواده ایجاد شد. با محاسبات ذکر شده در بخش نتایج، در مجموع دو سبک کلی مدیریت عقلانی (با سه

پژوهش حاضر به دنبال دو هدف اساسی بود؛ نخست شناسایی میزان عمومیت سبک‌های مختلف مدیریت اقتصادی خانواده و دوم عوامل مرتبط با انتخاب این سبک‌ها بین خانواده‌های مشهدی. این اهداف به روش کمی و با ابزار پرسش‌نامه

خرده‌سبک عقلانی همه‌جانبه، عقلانی مطلوبیت‌گرا و عقلانی آینده‌گرا) و مدیریت غیرعقلانی (غیرعقلانی همه‌جانبه، مطلوبیت‌گرا و آینده‌گرا) تشخیص داده شد.

براساس نتایج، بیش از نیمی از خانواده‌های بررسی‌شده (۵۴ درصد) در مدیریت اقتصادی خود عقلانی عمل می‌کنند که در این میان، ۱۳٫۱ درصد در سبک مدیریت عقلانی همه‌جانبه، ۲۰٫۲ درصد در سبک مدیریت عقلانی مطلوبیت‌گرا و ۲۰٫۷ درصد در سبک مدیریت اقتصادی آینده‌گرا قرار گرفته‌اند. سبک مدیریت اقتصادی حدود ۴۳ درصد خانواده‌های بررسی‌شده از نوع غیرعقلانی بود که در این میان، ۱۷٫۶ درصد جزء مدیریت غیرعقلانی همه‌جانبه، ۱۵٫۰۲ درصد جزء مدیریت غیرعقلانی مطلوبیت‌گرا و ۱۳٫۱۲ درصد در سبک مدیریت اقتصادی غیرعقلانی آینده‌گرا قرار گرفته‌اند.

هدف دوم بررسی متغیرهای مؤثر بر سبک انتخابی مدیریت اقتصادی خانواده‌های مشهدی بود. متغیرهای آزمون‌شده عبارت بودند از: نوع روابط در خانواده، سن، تحصیلات و شغل سرپرست خانواده، وضعیت اقتصادی، وضعیت فرهنگی، وضعیت اجتماعی، طبقه اجتماعی، تعداد منابع درآمدی خانواده، چرخه زندگی خانواده، قدمت خانواده و تعداد منابع درآمدی خانواده.

به‌طور کلی، نتایج مربوط به این بخش نشان داد به‌جز متغیر سن سرپرست خانواده، بین متغیرهای بررسی‌شده و متغیر مستقل پژوهش رابطه وجود دارد. ازطرفی متغیرهای نوع روابط در خانواده (۰٫۲۱)، تحصیلات (۰٫۳۵) و وضعیت اقتصادی (۰٫۴۹)، وضعیت فرهنگی (۰٫۳۰)، وضعیت اجتماعی (۰٫۴۷) و طبقه اجتماعی (۰٫۵۸) رابطه مثبت و معناداری با سبک مدیریت اقتصادی خانواده دارند؛ به عبارت ساده‌تر، با دموکراتیک‌تر شدن روابط اعضا درون خانواده و افزایش تحصیلات سرپرست خانواده، شاهد انتخاب سبک اقتصادی عقلانی‌تر هستیم. همچنین مشخص شد که خانواده‌های دارای وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بهتری که از نظر طبقه اجتماعی در جایگاه بالاتری قرار دارند، سبک مدیریت

اقتصادی عقلانی‌تری دارند.

ازطرف دیگر، مشخص شد که هرچقدر قدمت خانواده (منظور عمر خانواده) (۰٫۱۳-) بیشتر باشد و خانواده‌ها از چرخه زندگی به چرخه‌های دو و سه حرکت می‌کنند و در عین حال، منابع درآمدی خانواده افزایش می‌یابد، سبک‌های مدیریت اقتصادی خانواده‌ها غیرعقلانی‌تر می‌شود که در ادامه تحلیل خواهند شد.

بدون شک، تفاهم درون خانواده و مشورت و تصمیم‌گیری مشترک، فرصت مطلوبی را برای خانواده‌ای فراهم می‌کند که روابط دموکراتیکی دارند و این امر به گرایش راهبردهای مناسب‌تر مدیریت اقتصادی خانواده کمک خواهد کرد. تحصیلات بالا و به‌دنبال آن شغل مناسب‌تر سرپرست خانوار، فضای مطلوب‌تری درون نهاد خانواده فراهم می‌کند که سبب مدیریت عقلانی‌تر امور اقتصادی خانواده خواهد شد. خانواده‌هایی که وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی آنها بیشتر است و به تعبیر بوردیوی، از سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بیشتری برخوردارند، قطعاً در مدیریت امور اقتصادی خانواده بهتر عمل می‌کنند.

براساس نتایج پژوهش حاضر، نمونه‌هایی که جزء طبقات پایین اجتماعی و اقتصادی‌اند، به‌دلیل ضعف اقتصادی نمی‌توانند به‌جز نیازهای معیشتی و اولیه به سایر نیازهای خود توجه کنند؛ بنابراین، شاهد پایین‌بودن بعد مطلوبیت‌گرایی مدیریت اقتصادی (۲٫۸۵ نسبت به میانگین شاخص: ۳٫۱۳) در این خانواده‌ها هستیم. نکته دیگر آن است که ضعف سرمایه اجتماعی و فرهنگی آنها نیز زمینه آموزش و مهارت‌های اقتصادی را برای آنها فراهم نمی‌کند تا بتوانند با درآمد پایین مدیریت بهینه‌تری داشته باشند؛ بنابراین، شاهدیم که طبقات پایین بیشتر به مدیریت غیرعقلانی گرایش دارند و آینده‌گرایی هم در آنها کمتر است.

خانواده‌هایی که در چرخه اول زندگی قرار دارند، مدیریت عقلانی‌تری نسبت به خانواده‌هایی دارند که در چرخه دوم و سوم زندگی خود قرار دارند. براساس یافته‌ها، زوج‌های جوان

مفاهیم اقتصادی، محتوای دیگری مشاهده نمی‌شود و به تقویت مهارت‌های فنی یا به‌طور کلی، سواد مالی به‌ویژه در دو مؤلفه مهم مدیریت اعتبار و بدهی و مدیریت ریسک توجه مناسب نمی‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴) یا در صورتی که به‌صورت آکادمیک اطلاعاتی منتقل شده باشد، کامل نیست و تأثیری بر موفقیت‌های مالی افراد ندارد (قالق و همکاران، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، ارتقای سواد مالی افراد حتی از همان دوران کودکی بسیار مؤثر است و با داشتن یک راهبرد کلان و دقیق از طریق تولید برنامه‌های مختلف شاد، بازی‌ها، فیلم‌ها و انیمیشن‌ها، همه افراد جامعه برای چالش‌های اقتصادی زندگی بزرگ‌سالی آماده می‌شوند.

در کنار تأکید بر افزایش سواد اقتصادی، توجه به سواد فرهنگی و اجتماعی اعضای جامعه نیز در این امر مهم کارساز است. یقیناً جامعه‌ای با سواد اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی مناسب و با روابط همدلانه و دموکراتیک در سطح خانواده و با بار تکفل مناسب به‌گونه بهتری اقتصاد خانواده را مدیریت خواهد کرد و در نتیجه، رفاه و آسایش و رضایتمندی بیشتری به‌طور خاص برای خانواده و به‌طور عام برای جامعه به‌همراه خواهد داشت.

از نتایج مهم دیگر این پژوهش، اثر منفی تعدد منابع درآمدی بر مدیریت اقتصادی خانواده است؛ چنان‌که براساس نتایج رگرسیون، این متغیر اثرگذارترین عامل بوده است. در ابتدا تصور بر این است که با افزایش تعداد منابع درآمدی، خانواده به‌گونه موثرتری به مدیریت منابع مالی خود اقدام می‌کند؛ اما نتایج نشان می‌دهند اثر منفی این متغیر بر مدیریت اقتصادی خانواده است. فرض پژوهشگران این پژوهش این است که این نتیجه حاصل ضعف در تصمیم‌گیری و مشارکت همدلانه در برخی از خانواده‌ها در هماهنگ‌کردن منابع مالی متعددی است که وارد نهاد خانواده می‌شوند و حتی این مسئله به‌نوعی سبب ایجادشدن تعارض‌ها و تنش‌هایی در محیط خانواده می‌شود.

مطابق نظریه منابع، کسانی که در تأمین منابع نقش دارند

بیشتر به فکر آینده‌اند (۳،۶ نسبت به میانگین شاخص: ۳،۳) و به‌جای مطلوبیت‌گرایی بیشتر آینده‌نگرند و به نظر می‌رسد این ضرورتی است که بسیاری از زوج‌های جوان را به‌سوی این راهبرد خاص می‌کشاند.

یقیناً بزرگ‌شدن فرزندان و ازدواج آنها و در عین حال، بالارفتن قدمت خانواده تغییرات بسیاری را در سبک مدیریت اقتصادی خانواده‌ها رقم می‌زند؛ چنانکه در این مرحله خانواده‌ها ترجیح می‌دهند در زمان حال زندگی کنند و بنابراین، شاهد کاهش آینده‌گرایی و مطلوبیت‌گرایی در این مرحله هستیم؛ زیرا با افزوده‌شدن نقش‌های جدید و ورود افراد جدید به خانواده، هزینه‌ها افزایش می‌یابد و خانواده در این مرحله کمتر می‌تواند مطلوبیت را در اولویت مدیریت اقتصادی خود قرار دهد. همچنین علاوه بر کاهش یافتن آینده‌نگری و مطلوبیت‌گرایی این خانواده‌ها، تعادل در دخل و خرج نیز کاهش می‌یابد، مدیریت بحران کمتر می‌شود و به‌دنبال آن، سبک مدیریت آنان از عقلانی به‌سوی غیرعقلانی سوق می‌یابد (۲۲،۷ نسبت به میانگین شاخص ۲۳،۴ در بازه بین ۱۵-۳۲).

نکته مهم و جالب‌توجه این است که در خانواده‌های مشهدی در عین حال که روابط دموکراتیک (۳،۶) در خانواده بالاترین میانگین را دارد، مهارت‌های فنی اقتصادی (۲،۸) پایین‌ترین میزان میانگین را به خود اختصاص داده‌اند؛ یعنی خانواده‌های مشهدی دانش مالی یا مهارت‌های فنی اقتصادی پایینی دارند. این یافته تاحدی با پژوهش دیانتی‌دیلمه و حنیفه‌زاده (۱۳۹۴) تطابق دارد که در تهران در زمینه میزان سواد مالی خانواده‌های تهرانی انجام شده است.

برای افزایش سواد مالی خانواده‌ها راه‌های مختلفی وجود دارد که مهم‌ترین اقدام و راهبرد می‌تواند آموزش خانواده‌ها در امور مالی و اقتصادی باشد. این آموزش‌ها می‌توانند از طریق نظام آموزش رسمی رسانه‌ها با زبانی ساده منتقل شوند؛ در حالی که سواد مالی از مهم‌ترین نیازهای همه افراد به‌ویژه بزرگ‌سالان است. با مرور پژوهش‌های موجود مشخص می‌شود که در کتاب‌های درسی به‌جز آموزش صرف

الوانی، م. (۱۳۷۴). مدیریت عمومی. تهران: نشر نی.

ایزدیار، ز. (۱۳۹۴). *ارائه الگویی جهت سنجش سواد مالی کارکنان شرکت راه‌آهن حمل‌ونقل با استفاده از روش دلفی فازی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده مدیریت، واحد تهران مرکزی.

بلالی، الف. و جعفری، ر. (۱۳۹۳). «مطالعه و تحلیل الگوهای جامعه‌پذیری اقتصادی کودکان شهر همدان»، *مطالعات تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۳(۲)، ۳۶۵-۳۹۱.

بلالی، الف. و جعفری، ر. (۱۳۹۴). «مقایسه همسانی و ناهمسانی نگرش‌ها و رفتارهای اقتصادی زنان»، *فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده*، ۱۷(۶۸)، ۱۵۷-۲۰۳.

پمپین، م. (۱۳۸۸). *دانش مالی رفتاری و مدیریت دارایی*. ترجمه احمد بدری، تهران: کیهان.

پورجلی، ر. و عبداللهی، ل. (۱۳۹۲). «بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با ترجیحات مصرفی بین خانواده‌های تبریز»، *مطالعات علوم اجتماعی ایران*، ۱۰(۳)، ۷۰-۵۰.

جعفری، ر. و بلالی، الف. (۱۳۹۴). «جامعه‌پذیری اقتصادی و رفتار پس‌انداز در میان کودکان»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد*، د ۱۲، ش ۲، ص ۲۷۰-۲۴۰.

جلیوند، الف. و رستمی‌نوروزآباد، م. (۱۳۹۷). «تعاملات سواد مالی، احساسات سرمایه‌گذاران، ادراک ریسک و تمایل به سرمایه‌گذاری؛ شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران»، *دانش سرمایه‌گذاری*، ۷(۲۷)، ۱۶۹-۱۴۱.

دیانتی‌دیلیمی، ز. و حنیفه‌زاده، م. (۱۳۹۴). «بررسی سطح سواد مالی خانواده‌های تهرانی و عوامل مرتبط با آن»، *دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، ۸(۲۶)، ۱۱۵-۱۳۹.

رایزینز، اس. (۱۳۹۸). *تئوری سازمان: ساختار و طرح سازمانی*. ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی‌فرد، تهران: صفار.

در تصمیم‌گیری هم مؤثرند. ناتوانی در هماهنگی اعضا در این شرایط سبب «دخالت در تصمیم‌گیری» به جای «مشارکت در تصمیم‌گیری» می‌شود؛ در حالی که این دو موضوع با هم متفاوت‌اند. دخالت در تصمیم‌گیری می‌تواند سبب ایجاد روابط چندحاکمیتی در نهاد خانواده و ایجاد تعارض و هدررفت سرمایه‌های خانواده شود؛ اما مشارکت در تصمیم‌گیری و حاکم‌شدن فضای دموکراتیک در خانواده، سبب هم‌افزایی و استفاده از حداکثر توان برای مدیریت بهتر و رفاه بیشتر خانواده می‌شود.

اگرچه برای تعمیم این نتیجه به پژوهش‌های بیشتری نیاز داریم، این نتیجه می‌تواند ناشی از ناآگاهی درباره چگونگی تعامل اعضای خانواده و مدیریت روابط در زمانی باشد که دو یا چند نفر درآمدی را وارد خانواده می‌کنند. آموزش‌های قبل از ازدواج به‌ویژه برای زوج‌هایی که هر دو شاغل‌اند، می‌تواند کارساز باشد و سبب بسیج منابع با هدف افزایش رضایتمندی و مطلوبیت در خانواده شود. این آموزش‌ها علاوه بر اینکه منابع ورودی خانواده را افزایش می‌دهد، روابط دموکراتیک را در خانواده تقویت می‌کند و از آسیب‌های ناشی از خطاهای تصمیم‌گیری، چندمدیریتی و موارد مشابه می‌کاهد؛ به عبارت دیگر، آموزش و تقویت روابط دموکراتیک در فضای نهاد خانواده همراه با بسیج منابع می‌تواند یکی دیگر از راهکارهای مؤثر در مدیریت مناسب‌تر اقتصاد خانواده باشد.

منابع

احمدی، غ؛ امام‌جمعه، م. و علیزاده‌کتلوثی، ل. (۱۳۹۴). «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی»، *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه‌ریزی درسی)*، ۲۰، ۱۹۲-۱۷۹.

اصغری، م. (۱۳۹۳). «خانواده و نقش آن در اقتصاد مقاومتی»، *پژوهش‌های اجتماعی/اسلامی*، ۲۰(۱۰۲)، ۷۹-۹۶.

افشاری، ز. (۱۳۸۳). *اقتصاد خانواده*. تهران: دانشگاه الزهرا.

- علیرضائزاد، س. و خاکپور، س. (۱۳۹۴). «تحلیل جنسیتی هزینه‌کرد و پس‌انداز پول در خانواده‌های تهرانی»، *زن در توسعه و سیاست*، ۱۳(۲)، ۱۷۰-۱۵۱.
- غفاری‌آشتیانی، پ.؛ مظفری، الف. و آل‌مجتبی، ز. (۱۳۹۳). «تغییرات رفتار مصرف‌کننده در پی تحریم اقتصادی»، *مدیریت بازاریابی*، ۹(۲۴)، ۱-۱۷.
- فرزانه، م. (۱۳۹۰). *اقتصاد خانواده*. مازندران: جهاد دانشگاهی مازندران.
- فخیمی، ف. (۱۳۷۹). *سازمان و مدیریت*. تهران: هستان.
- فیضی، ح. (۱۳۹۴). *آسیب‌های اقتصاد خانواده و راه‌های برون‌رفت از آن از دیدگاه قرآن*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه قم.
- قالق، ک؛ یعقوب‌نژاد، الف. و فلاح‌شمس، م. (۱۳۹۵). «تأثیر سواد مالی بر تورش‌های رفتاری سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار»، *چشم‌انداز مدیریت مالی*، ۶(۱۶)، ۹۴-۷۵.
- گنجوی، الف. و نایب‌زاده، ش. (۱۳۹۳). «بررسی رابطه اعتقادات مذهبی و سواد مالی اسلامی در دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد»، *دانش مالی تحلیل اوراق بهادار*، ۷(۳)، ۴۵-۵۵.
- محمدشفیعی، م. و محمدشفیعی، الف. (۱۳۹۴). «بحران و راهکارهای مدیریتی آن»، *دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی*، تهران.
- مدنی‌لواسانی، ش. و وثوقی، م. (۱۳۹۳). «تبارشناسی معنای پس‌انداز زنانه»، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۷(۲)، ۹۵-۷۵.
- منصورفر، ک. (۱۳۸۵). *روش‌های پیشرفته آماری همراه با برنامه‌های کامپیوتری*. تهران: دانشگاه تهران.
- منصوریان، م.؛ پورافکاری، ن. و معصوم‌زاده، ل. (۱۳۸۸). «عوامل اجتماعی، اقتصادی مؤثر بر ساخت قدرت در خانواده»، *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر*، ۳(۷)، ۱۴۴-۱۱۹.
- میرزایی، ح.؛ آقایی‌هیر، ت. و کاتبی، م. (۱۳۹۴). «بررسی رحمانی‌نوروزآباد، س. و محمدی، الف. (۱۳۹۸). «پیامدهای سواد مالی بر تصمیمات سرمایه‌گذاران و عملکرد سرمایه‌گذاری»، *دانش مالی تحلیل اوراق بهادار (مطالعات مالی)*، ۱۲(۴۱)، ۱۲۳-۱۱۳.
- رضایی، الف. و شعبانی، م. (۱۳۹۳). «بررسی رویکرد تطبیقی دیدگاه‌های علامه طباطبایی و پارسنز نسبت به مدیریت خانواده»، *مجله معرفت*، ۲۳(۲۰۲)، ۱۱۹-۱۳۴.
- رضاییان، ع. (۱۳۹۵). *اصول مدیریت*. تهران: سمت.
- زند، الف. (۱۳۹۴). *بررسی رابطه سواد مالی و میزان مشارکت در بازار سهام و رفتار پس‌انداز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور تهران، واحد غرب.
- سرباز، ز. (۱۳۷۹). *مهارت مدیریت خانواده*. مشهد: کاتبان.
- سیدجوادین، ر.؛ صمدی، م. و نقدی، ب. (۱۳۸۹). «مطالعه نقش اعضای خانواده در تصمیم برای خرید کالای مصرفی بادوام»، *فصلنامه مدیریت کسب‌وکار*، ۲(۷)، ۲۷۸-۲۵۷.
- شکفته، ر.؛ میرزایی، ح.؛ مجدلی، ع. و صدیق‌اورعی، غ. (۱۳۹۸). «سبک‌های مدیریت اقتصادی خانواده‌های مشهدی»، *مجله جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه تبریز*، ۸(۲)، ۳۳۱-۳۱۱.
- شهرکی، م.؛ بهبودی، د. و قادری، س. (۱۳۸۹). «تأثیر پس‌انداز خانوار بر سرمایه‌گذاری و مصرف در ایران»، *اقتصاد مقداری*، ۷(۳)، ۹۴-۶۷.
- صدرنبوی، ر.؛ حیدری‌بیگوند، د.؛ لطفعلی‌پور، م. و صدیق‌اورعی، غ. (۱۳۹۰). «بررسی جامعه‌شناختی دلایل پس‌انداز کردن و شیوه‌های آن نزد مردم مشهد به روش رویش نظریه»، *مجله مطالعات اجتماعی*، ۴(۳)، ۸۳-۶۲.
- طغیانی، م. و مرادی‌باصیری، الف. (۱۳۹۵). «تحلیل انتقادی الگوی متعارف آموزش عمومی سواد مالی از منظر اقتصاد»، *مطالعات اقتصاد اسلامی*، ۸(۲)، ۲۲۷-۲۶۰.
- عبیری، غ. (۱۳۷۶). «اقتصاد خانواده: سنتی یا مدرن»، *تازه‌های اقتصاد*، ۶۷، ۴۷-۴۳.

ساختار توزیع قدرت در خانواده‌های شهر تبریز»،
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۲(۱)، ۹۱-
۶۹.

میتزبرگ، ه.؛ آلسترن، ب. و لمپل، ج. (۱۳۹۲). مدیریت آن
چیزی نیست که شما فکر می‌کنید، ترجمه مسعود کرمی
و سیدعلی بنی‌جمالی، تهران: مؤسسه مهربان نشر.
نعمتی، م.؛ تنهایی‌مقدم، ر. و مرادی‌باصیری، الف. (۱۳۹۵).
اقتصاد خانواده در اسلام. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
والی‌من، ن. (۱۳۸۹). روش تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه
محسن نیازی، مصطفی صلابت و فریدون
بهادرانی‌باغدرانی، تهران: سخنوران.

- Affifi, T. D. (2017). Couples' communication about financial uncertainty following. *Journal of Family and Economic*, (39)2, 205-219.
- Himmelweit, S., & Santos, C. (2013). Sharing of resources within the family and the economics of household decision-making. *Journal of Marriage and Family*, 75 (3), 625-639.
- Ishaque, A., & Tufail, M. (2014). Influence of children on family purchase decision. *International Review of Management and Business Research* 1, 3 (1), 162-173.
- Koc, E. (2004). The role of family members in the family holiday purchase decision-making process. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 5 (2), 85-102.
- Moreno-Herrero, D., Salas-Velasco, M., & Sánchez-Campillo, J. (2017). Individual pension plans in Spain: how expected change in future income and liquidity constraints shape the behavior of households. *Journal of Family and Economic Issues*, 38 (4), 596-613.
- Wang, K. C., Hsieh, A. T., Yeh, Y. C., & Tsai, C. W. (2004). Who is the decision-maker: the parents or the child in group package tours? *Tourism Management*, 25 (2), 183-194.